

Олександр МІХНО,
директор Педагогічного
музею України,
старший науковий
співробітник ДНПБ України
ім. В.О. Сухомлинського,
доктор педагогічних наук

**180 років від дня народження
Василя Єрмакова (1845–1922),
математика, педагога**

Василь Єрмаков народився 11 березня 1845 в с. Терюха на Гомельщині. Його батько був викладачем церковно-приходської школи, де Василь і отримав початкову освіту. Далі навчався у Гомельському училищі, а потім – в Чернігівській гімназії. 1864 вступив на математичне відділення фізико-математичного факультету Київського університету. 1873 здобув ступінь магістра математичних наук, був обраний доцентом кафедри чистої математики Київського університету й відтоді, упродовж 25 років, викладав у рідному університеті. Крім того, працював у Київській жіночій гімназії, у військовій гімназії та на Вищих жіночих курсах. 1877 захистив дисертацію і став доктором математичних наук.

Автор численних праць з математичного аналізу, теорії

диференціальних рівнянь, теорії чисел, алгебри, механіки. Василь Єрмаков також і автор першого в Україні підручника з теорії ймовірностей. З 1884 початок активної діяльності Єрмакова, пов'язаної з організацією та видавництвом «Журналу елементарної математики», який адресовано учням старших класів гімназій, любителям математики, студентам, учителям, а в 1885 рекомендовано як обов'язковий позакласний посібник для середніх навчальних закладів. У журналі публікували короткі статті з геометрії, алгебри, теорії чисел, теорії ймовірностей, фінансової математики. Основним завданням В. Єрмаков вважав розвиток творчих здібностей читачів, тому значну частину журналу займали задачі і завдання для математичних конкурсів. Фактично, Єрмаков є першим в Україні ініціатором математичних олімпіад. Брав участь у роботі Харківського фізико-математичного товариства, а в 1889 – один із організаторів Київського фізико-математичного товариства, на засіданнях якого зробив близько ста повідомлень як наукового, так і педагогічного характеру.

Плідною була науково-педагогічна діяльність В. Єрмакова й у щойно створеному Київському політехнічному інституті, куди він був запрошений 1899 на кафедру вищої математики. Під час організації КПІ особливу увагу звертали на високий теоретичний рівень підготовки майбутніх випускників-інженерів, зокрема, з курсу вищої математики. Комісія з організації інституту дійшла висновку, що найбільш гідною кандидатурою для керівництва кафедрою вищої математики в новому навчальному закладі є саме В. Єрмаков, який вдало поєднував якості справжнього вченого і талановитого педагога.

Не стало Василя Єрмакова 16 березня 1922, похований у Києві на Лук'янівському цвинтарі.

**135 років від дня народження
Аркадія Животка (1890–1948),
педагога, письменника**

Аркадій Животко народився 13 березня 1890 у слободі Пуховій на Вороніжчині. Закінчив Петербурзький університет (1917). Член Української Центральної Ради від Воронежської губернії (1917–18). З 1918 – у Кам'янці-Подільському: вчителював, був відповідальним секретарем газети «Життя Поділля» (органу Подільської «Просвіти»), одним із організаторів Товариства дошкільного виховання імені Песталоцці (з 1919), завідувачем відділу дошкільного виховання Подільської губернської народної управи (1919–20); співпрацював з першим ректором Кам'янець-Подільського університету Іваном Огієнком.

Автор концепції українського дошкільця, провідними положеннями якої є навчання рідної мови з раннього дитинства з використанням усної народної творчості, залучення дітей до посильної праці з деревом, папером, глиною, піском тощо, формування сенсорної культури особистості засобами музики і співів, об'єктів природи рідного краю, опанування з боку дорослих анатомією, фізіологією для забезпечення правильного фізичного й розумового

розвитку дітей, створення нових типів дошкільних установ (ясел, дитячих садків, майданчиків, колоній та ін.). Розробив схему залучення громадських установ, організацій і товариств до створення й підтримки недержавних дитячих закладів, започаткувавши фонд «Українська дитина». Запропонував систему позашкільної освіти дітей та молоді, структурними компонентами якої слугували клуби для дітей віком 8–15 років з природничими, математичними, історичними, літературними, музичними гуртками. Позашкільну освіту дорослих розглядав як необхідну ланку національної освітньої системи, умову формування національної свідомості. Задля цього створив програми діяльності шкіл та курсів для дорослих, а також програми для народного університету, бібліотек, читалень, народних театрів і музеїв. Особливу увагу приділяв просвітницькій діяльності у формі бесід, мандрівок, концертів, народних свят тощо. Автор творів з дитячої тематики: оповідання «Сонечко», «Василько», «В гостях у Деї», п'єси «Одної ночі», «Ріпка», «Снігова баба», «Сирітка», збірки «Весняночка», «Будемо бавитися» та ін.

1923 виїхав до Чехословаччини. Працював лектором дошкільного та позашкільного виховання в Українському високому педагогічному інституті ім. М. Драгоманова (Прага). Співпрацював із Софією Русовою. З 1945 жив у Німеччині. Працюючи в архівно-музейних установах української еміграції (Український національний музей-архів (1923–30, Прага), Український історичний кабінет (1930–45, Прага), філія музею-архіву Української Вільної Академії наук (1945–48, Ашаффенбург),

інформував емігрантів про умови побудови Української держави, знайомив Європу з мистецтвом українського народу та його боротьбою за незалежність шляхом влаштування експозицій для учнів гімназій, виставок архівних матеріалів.

Помер 12 червня 1948 в Ашафенбурзі.

180 років від дня народження Олексія Андрієвського (1845-1902), історика, педагога, громадського діяча

Олексій Андрієвський народився 16 березня 1845 в Каневі у сім'ї вчителя повітового дворянського училища. Навчався у Київській 2-й гімназії, на історико-філологічному факультеті Київського університету. 1866 закінчив Київські педагогічні курси й був призначений на посаду вчителя в Катеринославську (нині – Дніпро) 1-у міську класичну гімназію. Цей період мав велике значення в його особистому житті: він закохався у сестру свого вихованця Людмилу Мудру і одружився з нею. У шлюбі народилося двоє дітей – син і донька. 1871 від тифу померла молода дружина, а потім – і маленька дочка. Вбитий горем, О. Андрієвський переїздить до Одеси, де вчителює у Рішельєвській гімназії, в Одеській 2-гій гімназії, в жіночій гімназії, бере активну участь у діяльності Одеської Громади.

У травні 1879 заарештований і без суду та слідства відправлений до Сибіру через Вишневолоцьку пересильну тюрму, де перебував майже

цілий рік. В тюрмі потрапив в одну камеру з письменником Володимиром Короленком, який у спогадах описав О. Андрієвського як справжнього педагога, який дуже серйозно ставився до свого учительства і до своєї кар'єри. Зрештою Сибір було замінено на В'ятку, де він працював цілий рік.

З 1881 – вчитель 2-ї Київської чоловічої гімназії. Його колега Стефан Кульженко, який викладав там фізику і математику, у своїх спогадах писав, що О. Андрієвський вирізнявся своєю уважністю, наполегливістю, палкою, живою та чіткою мовою, захоплював учнів змістовними цікавими розповідями про давноминулі літа, історію Києва, про Т. Шевченка. Викладав педагогіку в жіночій гімназії В. Ващенко-Захарченко. Брав участь у виданні часопису «Киевская старина», де став одним з найактивніших співробітників. Працював над збереженням спадщини Т. Шевченка, поширенням його творів, турбувався про охорону його могили. За ініціативи О. Андрієвського в Одесі, Києві та інших містах щорічно відбувалися заходи на честь Шевченка. Він вважав, що справжнім пам'ятником поету «була б насамперед школа імені Шевченка».

У 1885 призначений інспектором Златопільської гімназії. У 1890 повертається до Києва на посаду вчителя Київської 1-ї гімназії та Фундуклеївської жіночої гімназії. З 1896 – інспектор народних шкіл у Верхньодніпровському повіті Катеринославської губернії. Після піврічної роботи на цій посаді переїхав до Одеси, де очолив Одеський сирітський будинок і за шість років перетворив його на зразковий навчально-виховний заклад.

Олексій Андрієвський – засновник Товариства попечительства про жіночу освіту в Катеринославі, Слов'янського

товариства в Одесі, фонду впорядкування і збереження могили Т. Шевченка (Київ), Київської Комісії народних читань, яка пізніше реорганізувалася в Товариство сприяння початковій освіті, Народної аудиторії у Києві. Його просвітницька діяльність охоплює відкриття трикласної жіночої безкоштовної школи для бідних дітей в Одесі, народної школи імені Т. Шевченка (Київ), вечірніх Європейських курсів в Одесі.

Помер 9 липня 1902, похований у Києві на Байковому цвинтарі.

100 років від дня народження Дмитра Гнатюка (1925-2016), співака, режисера, педагога, Героя України

Дмитро Гнатюк народився 28 березня 1925 в селі Мамаївці Чернівецької області, яка тоді була частиною Румунії. Співати почав у місцевій церкві. У 20 років став солістом Чернівецького музичного-драматичного театру імені Кобилянської, тоді ж вступив до Київської консерваторії. У 1951 став солістом Київського театру опери та балету та пропрацював у театрі на різних посадах майже все життя. Пік кар'єри Гнатюка-співака припав на 1960-ті роки. Він увійшов в історію як один з найвидатніших виконавців української пісні. Такі легендарні твори, як «Два кольори», «Києве мій», «Черемшина», в 1960-ті зазвучали вперше саме його голосом.

Педагогічний шлях Д. Гнатюка розпочався 1982

на посаді старшого викладача Київського педагогічного інституту. Із 1983 очолював кафедру оперної підготовки і обійняв посаду художнього керівника Оперної студії Київської консерваторії. Педагогічний підхід Д. Гнатюка ґрунтувався на його великому досвіді як співака, актора та режисера й поєднував різні виконавські практики, створюючи єдиний гармонійний підхід до навчання. У своїй роботі він спирався на традиції сольного співу, закладені видатними українськими вокалістами – Іваном Паторжинським, Марією Литвиненко-Вольгемут та Єлизаветою Чавдар.

Спільно з педагогами кафедри оперної підготовки Д. Гнатюк створив систему навчання вокалістів, у якій поєднано теорію і практику: спочатку студенти аналізували сценічне завдання, потім відпрацьовували його з концертмейстером, а далі – на репетиціях із диригентом і режисером. Підготовка включала два етапи: захист режисерської експлікації та постановку вистави, а також написання наукового магістерського дослідження. Ця методика сприяла розвитку музично-театральної освіти в Україні. Працюючи в Оперній студії, Д. Гнатюк систематизував її діяльність і визначив напрямки розвитку. Він наголошував на важливості академічного виконавства, розвитку індивідуальних здібностей студентів та чітко окреслював завдання на різних етапах роботи над виставою. Його методика ґрунтувалася на власному режисерському підході, а головною метою було не лише професійне вдосконалення, а й формування моральних і світоглядних цінностей майбутніх артистів. Навіть у 90-річному віці він ставив спектаклі в Оперній студії та опікувався

Продовження. Початок на с. 44

студентами.

Життя і творчість Д. Гнатюка охопили другу половину ХХ – початок ХХІ століття, період кардинальних змін, коли Україна пройшла шлях від сталінського тоталітаризму через «відлигу» 1960-х до відновлення незалежності, що безпосередньо позначилося на культурі. В цьому складному контексті Д. Гнатюк завжди був провідником національної основи в усіх сферах своєї діяльності. 2004 брав участь у Помаранчевій революції, виступав з народними піснями на сцені Майдану Незалежності. У 2013 підтримав Революцію Гідності.

Помер 29 квітня 2016 в Києві, похований на Байковому цвинтарі.

100 років від дня народження Бориса Степанишина (1925-2004), педагога, літературознавця, фахівця з методики викладання української літератури

Борис Степанишин народився 3 квітня 1925 у с. Ратинів на Холмщині (тепер Польща). Закінчив Львівський університет імені Івана Франка (1952). Викладав українську мову та літературу в школах Львівщини та Рівненщини (1952–71). У 1972–82 – доцент кафедри української літератури Рівненського державного педагогічного інституту (РДПІ). Кандидат педагогічних наук (1975, дисертація «Система самостійної роботи учнів з літератури та її вплив на ефективність навчального

процесу»). 1982 за прояви так званого «буржуазного націоналізму» звільнений з роботи. З 1991 – професор кафедри української літератури РДПІ. У 1991–97 – голова Рівненської обласної організації товариства «Просвіта».

Автор близько 500 проблемних статей, рецензій, нарисів у різних часописах, 52 підручників та науково-методичних праць. Укладач хрестоматії з української літератури для учнів 9 класу «Джерела дружно б'ють», яка в 1995–2003 рр. витримала 5 видань.

Посилаючись на авторитет В. Сухомлинського, аргументував тезу про необхідність поєднання «інтелектуального входження у світ із розвитком морально-естетичної культури» учнів-читачів. У 1990-х запропонував методичну концепцію організації самостійної роботи учнів у процесі вивчення української літератури, яка мала сформувати їхню здатність самотужки пізнавати. Стверджував, що успішне самонавчання залежить від умінь учнів без чиєї-небудь допомоги здобувати знання та практично їх застосовувати, що є життєвою необхідністю кожної людини. Наголошував на важливості формування спеціальних читацьких умінь для адекватного сприйняття художніх творів: мислити художніми образами, розуміти метафоричну мову літературного твору, відчувати асоціативне багатство слова, сприймати умовність художньої форми, поетичний домисел. Рекомендував види учнівської діяльності, що переважно стосувалися її змістового аспекту та потребували розширення в діяльнісному напрямі – вивчення біографії письменника, робота над текстом художнього твору, опрацювання додаткових джерел інформації тощо. Визначив види самостійної роботи: самостійно-репродуктивна, репродуктивно-критична і

критично-творча. Концепція Б. Степанишина стала підґрунтям для реалізації принципів розвивального шкільного літературного навчання, на ідеях якого удосконалюється методична наука в ХХІ столітті.

Лавреат Державної премії України в галузі науки і техніки за підручник «Українська література» для учнів 9 класу загальноосвітньої школи (1995), який упродовж 1992–98 витримав п'ять видань. Своєрідним підсумком педагогічної й науково-методичної діяльності Б. Степанишина є його остання праця «Дума про школу: літературна освіта й естетичне виховання учнів 5-12 класів загальноосвітніх шкіл» (Рівне, 2004).

Помер 8 серпня 2004 у Рівному.

100 років від дня народження Всеволода Неділька (1925-2002), педагога, літературознавця, фахівця з методики викладання української літератури

Всеволод Неділько народився 26 квітня 1925 в с. Сахновщина на Харківщині. Закінчив Київський університет імені Т.Г. Шевченка у 1957 й відтоді вчителював у середніх навчальних закладах Києва. В 1961–91 працює у Київському університеті: заступник начальника навчальної частини університету, викладач, старший викладач, з 1967 – доцент, пізніше – професор кафедри історії української літератури. Читав нормативний курс і спецкурси з історії української літератури ХХ ст., курс методики викладання української літератури

в середній школі, керував педагогічною практикою студентів філологічного факультету.

Кандидат педагогічних наук (1972, дисертація «Педагогічні основи та система методів факультативних занять з української літератури в середній школі (на матеріалах шкіл УРСР)»). Досліджував історію української літератури ХХ ст., розробляв методику викладання української літератури в середній школі, зокрема вивчення літератури на факультативних заняттях. У 1970-х створив методичну концепцію, в якій урок трактував як основну форму навчання літератури, запропонував класифікацію типів уроків літератури (вивчення нового матеріалу; повторення, закріплення та узагальнення знань; позакласного читання та написання твору), актуалізував проблему самостійної роботи учнів на уроках літератури.

Як незмінний упорядник і постійний автор збірника літературно-критичних матеріалів про дитячу літературу «Література. Діти. Час» (1976–90) започаткував наукове осмислення дитячої книги через систематичний аналіз тенденцій розвитку дитячої літератури (статті «Школяр у сучасному житті й літературі», 1976; «НТР і завдання дитячої літератури», 1978; «Виднокола наукової фантастики для дітей», 1987 та ін.) і творчості окремих письменників (В. Близнець, Н. Забіла, О. Іваненко, В. Нестайко та ін.). Наприкінці 1980-х – початку 1990-х працював над оновленням навчальних програм та методичного забезпечення вивчення української літератури в середній школі як упорядник посібників для вчителів та учнів «Дніпрова хвиля» (хрестоматія нововведених до шкільних програм творів письменників, 1990), «Нові імена в програмі з української літератури» (1993).

Помер 11 квітня 2002 у Києві.